

אוגוסט 1989

אלול תשמ"ט

עלון - בילו טין

47 שנים לחורבן קהילת שדרין (1942-1989)

אנדרטת זכרון

מרכזית

ברטומבלינקה

ארגון יוצאי שדרין והסביבה בישראל

תל-אביב, ת.ד. 104

47 שנים לחורבן קהילת שדרין

תש"ב-1942-1989

האזכורה השנתית לקהילה שדרין שהושמדה, התקיימה ביום רביעי, י"ד אלול תשמ"ט, 14 בספטמבר 1989 בתל-אביב, באולם "תבוררי" רח' שלומית 7 (על"י ביכר דיזנגוף).

מתאספים בשעה 6.00acha"z. האזכורה — בשעה 7.00 בערב.

בני העיר מזמינים להשתתף וمتבקשים להודיע על כך לקרוביים ולמכרים, שמשיבה כלשהיא לא הספיקו לקבל הזמנה. נא שתופו באזכורה גם את בני הדור השני למען לא ישכח זכרונם של קדשוינו.

כבבוד רב,

ועוד הארגון

הזמנה זוגית — האולם ממזוג.

זוכרונות אין געפיהלען נאך מײַן בעזoor בּיַ דער מצבָה פִּין די שעדלעצער קדושים, דעם סימבול פִּין דעם חורבן פִּין אינזער שעדלעץ מיט 46 יאָהֶר צוֹרִיךְ

געראנצעל מיט דעם פאטאלישען גורל, מיר וועלען הייליגען
אייער אנדענוקונג. מיר וועלמן אויך איבערגעבען די קומענדייגע
דורות די בלוטיגע מגילה פִּין היטלער — דיטשלאנד, וואס
אי געשריבען מיט אייערע בלוט אַין טערען.

מייטן אנצינדען דאס סימבאָלישע ליכטעלע, פערשטארקען מיר
אויך דעם גלויבען פִּין די עקוויסטענע אַין צוקונפֿט פִּין מדינת
ישראל, די גרויסע האָפָענוונג אַיך פֿעסטונג פִּין אַינדר פָּלאַק,
עם ישראל חי וקִים לנצח-נצח.

ברוך מודכי גָּלְדוֹרִינְג

פרעוזידענט פִּין די שעדלעצער סָסִיטִיט אַין נוֹוִיּוֹרָק

הרהורי לב, ולבטה הגיון

נושטלהזה זה דבר יפה, שמעיד על קשר רגשי של בן אדם
לעboro ועל מטען סנטימנטלי ניכר. מה הסיבה שבן-אדם דוקא
בערוב ימיו מתחילה להרהור על עברו הרחוק? כנראה בגל זה
שקדום לא היה לו זמן מספיק להזכיר תושמת לב לנושא זהה
ושנית, התקופה הרוחקה של געוורים, שבה היה צעיר וחוזק, היא
התקופה האטרקטיבית, שטוב לבן-אדם ז肯 להצמד ולהשען
עליה. זה מוסיף לו גם בתחון פנימי, וגם גנהה מרובה.

בזמן האחרון עם החזרות ביחסים בין ישראל ופולין,
נכנסה לסדר היום שלנו אופנה חדשה. אנשים מתכוונים ערבים
ובוקר נסיעות "למולות" הישנה, והנושא לא יורד מסדר היום,
בפגישות בבחטים של ישראלים.

אודה ולא אבוש, גם אני הסתובבתי תקופה מסוימת עם
מחשבות באלה והסכתי לעצמי, כי אינני חוחר לפולנים,
שרשמי דף שחזור בתקופת השואה, אלא הנני חוחר לטבע ולנוף
ילדותי (בקורי פעם ברומניה הוזמן לי לטיל' בעיר, שמאד
הゾcir לוי יערות בסביבות ערי שידלן, וזה באמת הפעים את
לבci).

ובכן, הסתובבתי עם מחשבות כאלה עד שראיתי סרט
קולנוע של פול לנדרמן "השואה". בסרט הזה, מתוך
הדייאלוגים שלנדסמן ניהל עם פשוטי עם פולני בעירות
הקטנות, שהיו פעם ברובם מאוכלסות אוכלוסיה יהודית
עובדת, פרודוקטיבית, פרולטרית... ומה אנחנו שומעים מפה
עכשו — אחרי קרוב ל-50 שנה? אותה שニアה, אותה קנאה,
אותו יהס שלילי. היהודי שבחכמתו ותובנותו הצליח להתקדם
כלכלית, הוא "הפריע להם ואוּתוּ הַיּוֹן צְרִיכִים לְחִסֵּל וְלַרְשָׁתָה.
ואם הכנסתיה הקדושה נתנה את ההקשר — אז על כמה וכמה
היה טוב להתפרק מ"היהודים" שאנמ רוצחים אותם עוד...
כן רובי, שום סמנין חרטה, הם לא ווץ'ם אוּתוּנוּ עוד! (אולי
את הוודלים שלנו כן — אבל לא אותנו. נפקחו עני! לא
אקריב את גאותי האלומית על מזבח הנושטלהזה.
דרך אגב! הני חסיד נלהב של בקורי נוער ישראלי במחלנות
רכז בפולין. כל טויל כזה שווה יותר ממאות שעות הסברה על
השואה.

אין אוקטובר 1988 בין איך מיט מײַן ליבע פרוי מאניעעל
געקומען אויך אין בעזoor אין מדינת ישראל פִּין נוֹוִיּוֹרָק,
אנטילינגען אין דעם גויסען היסטארישען יובילעווים פִּון
אבלסום פִּין און אויך 40 יאהר פִּון חורבן בּית-המקדש אין
מדינת ישראל נאך 2000 יאהר פִּון דער דור, וואס האט
ירושלים. גליקלעך אין שטאלץ דרכּ זיין דער דור, זוכה געוען
זוכה געוען צו זעם אנהוב פִּין די גאולה. ביַי דער
געלעגענעהיט האבען מיר זיך אויך בעטיליגט אין ע קאנצערט
פִּון פֿילָהָרָמָאנִישָׁען פָּלאַצְ מְסָדָה, וואס אַיך דער סִימְבָּאָל, פִּין יַדְישָׁע
גבורה, מסירות-נפש וקידוש השם.

נאך אינזער בעזoor אין ירושלים, זענען מיר געקומען קיַין
חל-אַבְּבִּיך אַין בּיַ דער ערשותער געלעגענהרט
געפָּהרען בעזoor אַרְפָּן בּית-עֲולָם אַין חֻלְוָן דִּי מִצְבָּה פִּין
אַינְזָעָרָע פָּערְשָׁנִיטָעָנָע אַין אַבְּגָעָמָעָקָטָע שְׁטָאָט שְׁעַדְלָעָץ,
פְּשָׁוֹת אויך קְבָּרָאָבוֹת.

דער סִימְבָּאָלִישָׁעָר מְאַסְעָן — קְבָּר פִּין אַינְזָעָרָע טָאָטָעָס אַין
מְאָמָעָס, שְׁוּעָטָעָר אַין בְּרוּדָעָר, זִיְדָעָס אַין בְּוּבָעָס, וְאָס
זענען אַוְמָגָעָקָומָעָן אויך אַיִן בְּעַסְטִיאַלִישָׁעָן אַוְיִפְּנָן דָּוָרָן דִּי
אַנְצִישָׁע מְעַרְדָּעָר אַין זַיְעָרָע הַעֲלָפָעָר. זַיְיָ זענען אַוְמָגָעָקָומָעָן
אויך קִידּוּשָׁה-הַשָּׁם אַין מִיר דִּי שָׁאָרִית-הַפְּלִיטָה שְׁטִיעָן דָּא מִיט
צָעָר אַין וּוּיְטָאָג, מִיט יַרְאָתִ-הַכְּבָדָה, מִיט רַעַסְפָּעָקָט, לִיבָּעָ אַין
רְחַמְנָוָת צֹ דִי 6 מִילְיאָן דִּין, וְאָס זענען גְּעוּוֹן דִּי תְּפָרָתָה אַין
דָּעָר צָעָנְטָעָר פִּין עַם יִשְׂרָאֵל הַנְּצָחָה. דָּאָס שְׁעַדְלָעָץ וְוּדְעָנְטוּם
אַין גְּעוּוֹן רַיִּיך אַין גִּיסְטִיגָּע אַוְצָרוֹת, עַטְיִישׁ וּוּרְטָן,
אַיְדְּעָאַלִיסְטִישׁ שְׁטְרִיבִּינְגָּעָן, לִימֹוד תּוֹרָה פִּיהָל מִיט חִכָּה,
פִּיהָל מִיט אַלְעָ צִיּוֹנִיסְטִישׁ אַיִן חַלוֹצִישׁ בּעַזְוּגְעָנְגָּעָן, גַּעֲבוּיט
דִּי גְּרוּוּסָע אַיִן פְּרַעְכְּטִיגָּע שְׁוֹהָל, דָּעָם עַזְרָתִיתִומִים, תְּרָבּוֹת
שְׁוֹלָעָ, וְוי אויך דִי פָּאַלְקָס שְׁוֹלָעָ, דִי תְּלָמוֹד תּוֹרָה, דִי
פָּעַרְשִׁידָעָנָע שְׁטִיבְלָעָךְ פִּין דִי חִסְדִּים, דִי גְּרוּסָע בִּיכְלִיאָטָעָק
הַזּוּמְרָאָר אַין אויך נָאָך אַין נָאָך אַיִן אַינְסְטִיטְוּצִיעָס. אַיך אַין מִין
לִיבָּעָ פְּרוּזָעָן גַּעֲקוּמָעָן אויך קְבָּרָאָבוֹת, פִּון אַינְזָעָרָע טָאָטָעָס
אַין מְאָמָעָס, דִי טִיעָרְסְטָעָ נָאָעָנְטָסְטָעָ, מִיר וּוּילְעָן אַנְצִינְדָּעָן אַ
לְעַכְתְּבָלָעָ אַיִן אַיְסְוִישָׁעָן אַיִן אַגְּנָעָאַמְלָעָלָעָ טְרָעָה. נִישְׁטָא
וְוי צְוּגְעִינְגָּעָן דִי קְבָּרִים פִּין אַוְנוּרָעָ בְּרוּדָעָר אַין שְׁוּעָטָעָר,
פְּרִינְדָּא אַין חֲבָרִים, אַינְזָעָרָע נָאָעָנְטָסְטָעָ אַין טִיעָרְסְטָעָ. גּוֹט,
וְאָס מִיר הַאָבָעָן גַּעֲקָעָנְטָעָ אַיִן קְלִיְינָעָם אַרְזָן מִיט
עַרְדָּעָ אַשׁ פִּין טְרַעְבְּלִינְקָעָ אַיִן דָּאָס אַלְצָן פָּעַרְבָּהָאַלְטָעָן אַין
בְּעַגְרָאָבָעָן אַיִן דָּעָם קְאַלְעָקְטִיוּוֹן קְבָּר אָונְן מִצְבָּה דָּא אַין מִיטָּה
יִשְׂרָאֵל. מִיט שְׁטִיעָן דָּא מִיט אַרְפָּגְבּוּגְעָנְעָעָקָעָפָּע, בְּלַוְתִּיגָּעָ
הַעֲצָעָר אַין טְרִוְיְעִירִיגָּע גַּעֲדָאָנְקָעָן אַין זָכָרָוּת. מִיר שְׁטִיעָן
פְּאָרָדָיְמָזָה, אַזְוִי וְוי פְּאָרָדָיְמָזָה אַרְזָן — הַקְּרָדָשׁ וְאָס אַיִן
גַּעֲשָׁנְדָעָט אַיִן פָּעַרְבָּעָנְטָעָ גַּעֲוָאָרָעָן פִּין דִי דִּיְתְּשָׁעָ אַין
פְּוּלִישָׁעָ רַוְצְחִים יְמָה שְׁמָם זָכָרָם. דָּא בּיַ דִּיְמָזָה, שְׁוּעָרָעָן
מִיר, אַזְוִי וּוּלְעָן אַיִיךְ טִיעָרְעָ אַיִן פָּעַרְהָיְלִיגָּטָעָ קְרָבָוּת
קִינְמָאָל נִישְׁטָ פָּעַרְגָּעָסָעָן, וְוי אויך אַיִיךְ גַּבְּרוֹה, אַיִיעָר

יישר כח - לבן עיר

בשנות השבעים מגיע ארצה מירענו ה. שמשון ליברנט מגילות ארכות שנים בערכות רוסיה. הוא התחליל במלוא המרצ' בכתבה, בשחוור, בעריכה ובוואצאה לאור של ספר (בעצם 2 ספרים) זכרונות משנות מאסר, והగילות ארכות במוחנות רפואה של ברית המועצות. בקהלות ובמהירות (בל' פורופרזה לגילו המתקדם) הוא שחזר את כל הפרטים שנשארו טריים בזכרונו, והעללה אותם בכתב. לא עבר זמן רב והוא קיבל חסות מכמה ארגונים צבוריים. (ביניהם "בית נשיא ישראל" וגם "ארגון יוצאי שדליך"). בשנת 1983 הופיעו סדרות ראשונות של ספר "מיין יסורים וועג". במשך הזמן יידינו שמשון ליברנט (בספר מילך פינזילבר ז"ל (עורך "שעדלצעער וואכענבלאט" מלפני המלחמה) ושמו היה: "אויז די חורבות פון מיין הים". זאת היא תעודת מחירידה על זה, מה עבר על קרובינו וידידינו בשנות השואה.

העניקה לו השנה פרס ספרותי.
אנו מחלים לבן עירנו הרכה שנת בריאות ועובדת ספרותית פוריה, עם החאלתו להוציא לאור חלק שלישי של ספרנו.

אייער 2 באנדער ביכער "מיין יסורים-וועג" וועט אין דער צוקונפט דינען אלס דאكومנטארער צוגאנט צו דעם באשלודיקונגס-אקט, וואס וועט פאדערן א געשיכטלעבן משפט אייבער די הענקערס און רוצחים, וואס בלוייז דורך גליקלעבען צופאל זיט איר נישט געווען צווישן די, וואס האבן די געגארטער פרײהיט נישט דערלעבט. איז גוט וואס אייער פערזענעלעכער באשלודיקונגס-אקט האט דערלעבט די לעבדיקע שיין.

עס וועלן אוועק דורות, די שולדייק און די אומשולדייק עס וועלן שטיין פנים-אל-פנים פארן משפט פון דער געשיכטע און דער מענטשלעכער געויסן. דער געויסן פון אומשולדייק עס קרבעות וועט נישט לאזן דערמגעלאבן, או דוז וואס אייז פארפיקרט געווארן שווארץ אויף וויס, דאקומנטאר און אויפריכטיך וועט נישט אפגעמעקט ווערן. אייער 2 בענדער "מיין יסורים-וועג" וועט עס נישט דערלאזן.

נעמט צו אונדזערע בעטטע ברוכות און מיר ווינטשן אייך צו האבן פיל נחת פון אייער משפה און איר זאלט זי' קעגען פערזענעלעך איבערגעבן אייער לעבענס-בון.

גייט אייבער די בעטטע ווינטשן אייער טרייער לעבענס-באגליטערין.

פאר דאס פערסאנאל מיטארכטער פון יד-וזם
צחק אלפעראוויטש

הארגון שלנו החברך במספר רב (באופן יחס) של כשרונות ספרותיים, והוא צועד בשורה ראשונה בין ארגוני "לנרטמנשפיטס" בשתח הנצחוה ספרותית. כמשר כמה עשרה שנים של פעילותינו בארץ, הוציא לאור שורה שלמה של ספרים שהווים עדות על מה שקרה לקהילתנו שדלץ המפוארת. או ראשית כל יש להזכיר את ספר "יזכור" אשר בערכותו השתתפו רוב חברי המזכירות דאז, ובוואצאותו לאור עזורה יהדות ארגנטינה. הוא הופיע בכואנוס-איירעס בשנת 1956. ספר יזכור שני הופיע בתור מצע "שעדלצעער וואכענבלאט" אלימלך פינזילבר ז"ל (עורך "שעדלצעער וואכענבלאט" מלפני המלחמה) ושמו היה: "אויז די חורבות פון מיין הים". זאת היא תעודת מחירידה על זה, מה עבר על קרובינו וידידינו בשנות השואה.

בערך 10 שנים אחרי זה, ואחד מחברי הוועד דאו ישראל קראויעץ ז"ל הוציא לאור 2 ספרי זכרונות משנהות השואה בשתי שפות: אידיש ועברית, בשם "הgingens בחיים", הוא קיבל תמכה מלאה של כל הוועד, אשר עזר לו להפיץ את הספר בארץ ובחוץ לארץ.

גבעתים, 5.3.1989
דעם פרינט
שמושן ליועראנט
קרית-אנו.

זעיר טיערעדער און שטנדיק פרײינדרלעכער שמשון ליועראנט. און צואמענהאנג מיט אייער 85-מן יוביילוי, וואס איר מערכט אפ די טאג, שיקן מיר אייך איבער אונדזערע בעטטע ווינטשן פון דעם גאנצן פערסאנאל פון די מיטארכטער פון יד-וזם און ווינטשן אייך פיל געונטער יארן און הצלחה אין אייער שעפעריעשר אורבעט.

דעם אפערען א דאטער פון 85 יאר דא און ישראל, איז אין א געויסער מס א פארוירקלעכונג פון א חלום, וואס האט געוזאלט קיינמל ניט פארוירקלעכט וווערן. איר וואס זיט אודיסגערין געווארן מיט עפעס א העכערן כוח פון דעם דנא געהאט קיין גלייכן אין דער מענטשלעכער היסטריע, האט איר דאך געפונען אין זיך די אינערליך קרעפען און האט גובר געווען די אלע שועריךיטן-זעלכע שועריךימן, וואס בלוייז איינצעלען — ייחדים האבן איבערגעלאכט-קומט איך א יישר-כוכ מיט א צוגאנט פון די הריחושך אנטקומען אין אלעמען, וואס איר זיט פון די הריחושך אנטקומען אין יידישן לאנד און דה פון דאס ניינגעוואויבן א ניעם לעבן. א לעבן וואס אייך געשאנקען געווארן ווער וויסט פון ווועמען. איז דאס נישט קיין צופעליקיט, מסתמא האט איר צו דעם זוכה בעווען.

ארגון יוצאי שדרלי

31 ליום מאزن

אקסטיב

א. השקעות בניין במבנה"פ בע"מ

פקדון ח' מס' 407172
פקדון ח' מס' 259881

ב. פקדון במט"ח

ח' מ' 407176 רת"ש
ח' מ' יוחד
לפי שער 1.68

ג. עיר"ש בבנה"פ חש' 1198926

ד. מטלטלים - ארון בחול מזרדי
שולחנות ספרים של שדלץ

הוצאות

א. תרומות

**תמכות לנזקקים
ולבית המדרש ע"ש
קדושי שודלץ**

מס' חבר להתחדשות פולין

מודעת אבל – דוד בן-יוסף ז"ל

הוציא' שונות למסיבות ועוד

הדפסות

עודי התקבולים על הוצאות

* המazon נערך ע"י י. גרייני

וְהַסְבִּיבָה בִּיְשָׂרָאֵל

ספטמבר 1988

פ ס י ב

א. חון הארגון	לפי המאוזן הקודם		
	נוסף עודף השנה	1987-1988	11,006
29,068.00			18,062

- ב. קרון קופת גמ"ח**
קרן בהתחדשות עולי פולין
למען החברים

- ג. עלות מזבחה לדורות שדים
שווי סמלי של המזבחה

29,073.00

31 בספטמבר 1988

הכנסות

א. תרומות	
3,014.00	תרומות מחברים מחו"ל סה"כ
225.00	תרומות מחברים בארץ
854.00	רבית מחשי' \$
7,654.00	מכירת נ"ע בגין עמלת
2,242.00	הכנסות ממסיבות

13,989.00

מראה מתחם בית הקברות היהודי היישן בשדליך וקטע של שער בחלקו וקיר שהוקם מחדש סבירו.

דוד בן-יוסף ז"ל

נולד בסלונים ב-1909 - נפטר בשנת 1988, בשנות השלושים, כנורט משבחת פצובסקי (בן-יוסף) להtaggorד בשדר' אחורי שב המשפחה ר' יוסף זיל מקול משורה של חזון וראשי בבית הכנסת הגדול בעיר. עד מהרה מתALKמת המשפחה בסביבה החדשיה, ודוד זיל, יחד עם משפחתו, נכנס לפעילות ציבורית וחברה. הוא היה בין מארגני ופעיל "החולון" בשדר' ושם כמושcid הנ"ל בגיל פודליסקי.

בשנת 1932 מחהיל החזון יוסף פצובסקי זיל לעלות לאرض הקודש יחד עם כל משפחתו הציונית, ומשתקע בירושלים. דוד זיל לא מסתפק בהה, עובר לתל-אביב - מרכז הפוליטיות, מתיישב בה, מקיים משפחה ונכנס במלא המץ לעבודה במפלגה ובשותח צבורי נרחב. הוא פעיל מאד בשורות "הגנה" (עד יום מותו, חבר בארגון ותיקי "הגנה") ומוציא לאור בטאנן חדש של הארגון, במקביל לזה העומד בראש מיסדי ארגון עמי של הסוחרים בארץ ישראל, ונוהיה למוציאר הכללי של הארגון זהה גם ציר לועידת מפא"י ומועדן לכינוס הרובינית והחמשית ברישמה.

עם הקמת המדינה מכיהן בתפקיד מנהל מחלקת שקים של חילים משוחררים במשרד הבטחון, ופה הוא מוצא שטח נרחב לעזרה לחילים במציאת עתדים בארץ. (ביניהם גם יוצאי שדר') בשנות החמישים לוקח חלק פעיל בהקמת ארגון יוצאי שדר' בישראל ומהן בתפקיד י"ר שני שלו במשך שנים רבות. דאג להתרחבות פעילות הארגון ומפתח קשרים עם הקהילות יוצאי שדר' בכל העולמות. באמצע שנות שבעים מקיים את כל מרצו להקמת מזכבת זכרון לקהילת שדר', מגיס תרומות ולא חドル, עד שהמזכבה מוקמת בבית הקברות האזורי בחולון.

כשנתים לפני מותו, אחורי שמחתו המושכת מתגברת, הוא הרגיש שיתור לא יוכל לתורם לארגון, מזמן ישיבה של הוועד אצל בבי, מודיע על התפטרותו וմבקש לבחור ועד החדש, ובמבחן לא להפסיק להתרום לעירード פעילות הוועד בתפקיד חבר וגיל במיוחד בשיטה הפובליציסטיקה.

בסוף שנת 1988 מחלתו מתגברת עלייו ופתיל חייו נכח הוא נלקח מתאנו, בהש亞רנו מרים ואבלם.

אליעזר בר-חAIM ז"ל

נולד בשדר' 13 בשנת 1913. גיג עיר החל בפעילותו בתנועת השומר - הצעיר, וכבר אז התגלה בו כשור מנהיגות היה ראש קבוצה וראש גדר אח"כ יצא להכשרה כהכנה לעלייה לא"ז. בשנת 1937 עלה ארץ עבילה בלתי נגלית והיה באחד הקבוצות הותיקין, אבל שאיpto היה עלות על קרקע חדשה ולהקים קבוץ חדש.

בשלב מסוים עובר עם חברתו חוה, שהגיעה מפולין, ב-1939 להtaggorד בחיפה. בשנת 1941 החל לעבוד בכב"ח וולקן, ביציקת אמבטאות. שם מצא שטח רחב לפעלויות למען הגנה על זכויות העובדים בכל העיר והסבירה הוא נבחר לוועד ואחריו זמן, גם למועצה הפועלים. בד בבד היה פעיל בהגנה, והדריך צלפים (מקצוע שלמדו כזמנם שרתו בצבא פולני) ובכליות לקח חלק בעליה בלתי נגלית. כך המשיך להיות עסקן צבורי ופוליטי בחיפה עד שנת 1971, ואז נקראה לקל משורה של ראש אגוד פועלי המזון הארץ-ישראלי י"ד ועד הפועל של ההסתדרות והוא עובר לגור לטל-אביב ומרחיב את פיעולו גם בהנהלת "מבטיח" וגם בתפקיד שופט בבית דין לעבודה. בכל שנות פעילותו הוא לא שוכח את "עמך". לכל הפונים אליו, הוא מושתת יד של חבר וידיד. יחד עם משה ערלעט זמן כדי למליא תפקידו בתפקיד אבא וסבא טוב למשפחתו. אחרי יציאתו לפנסיה, ממשיך בפעילותו, ובאופן מיוחד מתרשם לתפקידו בתחום ניהול בית התנ"ך, אותו הוא הופך עם הזמן למרכז משכינה חזק.

באחזרונה, מצב ברייתו התדרדר, וכך שהוא מאושפז כמה פעמים בכ"ח, חזר תמיד לפעילותו הרגילה אבל בסוף כתוכזה מעומס יתר, מתומטט לפצע והפעם בצוואה קטלנית.

כך הילך מאתנו איש רב פעלים זה, שהיה "איש תמיד, אהוב צדק ואומר אמרת לבכבר" (תהלים ט"ז).

ニינַם אַין קָרְצָן:

דעם קרייג. ער האט באשלאָסן שרייבּן אַ דאקטאָראָט-אַרבּעט אויף דער טעם: "די היסטאריע פון דער יידישער קהילַה אַן שעדרלעַץ אַין די יָאָרָן 1900 - 1945". אויך מיר דאָ אַין יְשָׂרָאֵל האָבָן אַ דִּירַעַקְטָּעַ פָּאָרְבִּינְדוֹנְגַּמִּיט אַים אָוָן וּוּלְּזַן זַיךְ בָּאַמְּיעַן העלְפָּן אַים אַין דַּעַם אַינְיִיכְּט.

דעַם 24-טַן מאָהָבָן מיר געהאט נאָךְ אַ גָּאַסְטָטַן פּוֹלוּן. דאס אַיז אַונְדוּזָרְפּרִינְדְּרַעַר פָּאָרְבִּינְדוֹנְגַּמִּיט שְׁעַדְלֶעְעַץ. ער האט אַנטְּפִילְגָּעָנוּמָן אַין דער זְצָוְנָגְן פּוֹן אַונְדוּזָרְפּרִינְדְּרַעַר וְעַד אַין אויף אַיבְּעַרְגְּעַגְּעַבָּן אַיְנִיקָּעַ יְדִיעָות וּזְיוּן לְעַבְּן אַין שְׁעַדְלֶעְעַץ אַוְן שְׁוּרְעָרָעַ אַבְּיִיחָה פָּאָר אַונְדוּזָרְפּרִינְדְּרַעַר.

בָּאַחֲוֹתְּךָ דָּעַר רְבָּךְ רָאָבִינְאָוּטוּשָׁ פּוֹן בִּיאָלָעַר יִשְׁיבָּה אַין בְּנֵי בָּרָק. יְצָחָק הַאלְבָּעָר האָט אַים צְנוּיְרָגְּעָפְּרִיטַן מִיטַּן וּאוּוֹאוֹדָעַ פּוֹן שְׁעַדְלֶעְעַץ, וּוּלְּכָרְעַר אַיְזָן אַלְּיִין אַ "חַסִּיד אָוּמוֹת הָעוֹלָם" אַוְיסְבָּהָאַלְּטָנְדִּיקְּ יִדְּן אַין דָּעַר צִיטָּטַן פּוֹן דִּיטְּשִׁישָׁעַר אַקוֹּפְּאַצְּיעַ. מְהָאָט דָּעַם רְבָּךְ דָּרְצִיְּלִיטַן וּזְעוֹן דָּעַר אַרְבָּעָטַן פּוֹן רָעְטָאָוּרִין דָּעַם יִדְּישָׁן בֵּית עַלְמָן אַין שְׁעַדְלֶעְעַץ.

בָּאַנְּיִאָט אַיְזָן גַּעֲרָבָּאָט צֹו אַמְּדָרְגָּה פּוֹן כְּשָׂרוֹת.

די טַעַג האָבָּעָן מיר באַקְּוּמָן אַיְזָן קָאנְדָּלְעָנָץ — בָּרִיךְ פּוֹן אַונְדוּזָרְפּרִינְטַן פָּרִינְטַן יְצָחָק רִיבָּאָקְּ, דָּעַם פָּאָרְזִיצְּעָרַפְּרִינְטַן פּוֹן דָּעַר שְׁעַדְלֶעְעַץ גַּעֲרָבָּאָט. אַיְזָן גַּעֲפָּנוּן גַּעֲפִינְטַן זַיְן אַיְזָן דָּעַם אַרְוֹן הַקּוֹדֶשׁ פּוֹן דָּעַר שְׁוֹלִיל אַיְזָן דָּעַר בִּיאָלָעַר יִשְׁיבָּה אַין בְּנֵי בָּרָק, נאָךְ דָּעַם וּוּיְ מַעְן האָט זַיְן.

די טַעַג האָבָּעָן מיר באַקְּוּמָן אַיְזָן קָאנְדָּלְעָנָץ — בָּרִיךְ פּוֹן אַונְדוּזָרְפּרִינְטַן פָּרִינְטַן יְצָחָק רִיבָּאָקְּ, דָּעַם פָּאָרְזִיצְּעָרַפְּרִינְטַן פּוֹן דָּעַר שְׁעַדְלֶעְעַץ אַיְזָן פָּאָרִיסְטַן. אַיְזָן גַּעֲלָכָעָן עַר בְּרָעְגָּנְטַן זַיְן אַיְזָן הַאֲרְצִיּוּעַ אַפְּשָׁאָצְּגָּנָס — וּוּוּרְטָאָטָרַפְּרִינְטַן פּוֹן אַלְּיִיךְוּרְבָּרְגִּים זַיְן (וּלְּכָרְעַר אַיְזָן גַּעֲגָנְטִיקְּרִינְטַן זַיְן לְאַנְגִּיאָרְגָּעָר) חַבָּר, אַוְן דָּרִיקְטַּאָס זַיְן מִתְּגָּנְפִּילְדַּעַר אַלְמָנָה חֹהָה (תְּלָאָ). אַוְן אַנוֹן אַלְמָעָמָן דָּאַיְזָן יְשָׂרָאֵל. דָּעַר בָּרִיךְ אַיְזָן גַּעֲקָוּמָן אַיְזָן בְּשַׁתְּ דָּעַם דָּרוֹקָעָן פִּין דָּעַם בְּיּוּלְעָטִין. אַיְזָן מִיר זְעַנְעַן גַּעֲוּוּן גַּעֲנוּטִיגְּטַן אַרְיִינְבָּרְגָּעָבָן אַיְזָן אַיְם דִּי נְוִיטִיגְּעַ פְּרָקְרִיצְּגָּנָעָן. דָּאָס, פָּעָרָהָפָּעָן מִיר, וּוּעַט אַנוֹן אַונְדוּזָרְפּרִינְטַן רִיבָּאָקְּ מַוחְלְזִיְּן.

לִיבָּעַ פְּרִינְטַן. אוּבָּאַיְזָן האָט גַּעֲוִיסָּעַ גַּעֲדָאָנְקָעָן, פָּאָרְשָׁלָאָגָעָן אַיְזָן קְרִיטִיקַן שְׁוִיכִיבְּטַן צֹו אַנוֹן. מִיר וּוּלְּזַן זַיךְ סְטָאָרָעָן וּוּיְ וּוּיְטַן מַעְגָּלִיךְ פָּאָרְעָפָּעָנְטָלְבָּעָן אַיְעָרָעַ בָּרִיךְ.

1. אַונְדוּזָרְפּרִינְדְּרַעַר פָּאָרְאִינְזָן האָט אוּיךְ דָּאָס יָאָר צְוֹגְעַטְּיִילַט שְׁטִיצְּעַ פָּאָר דִּי סְאָצִיאָלָעַ צְוֹעַקְן צְוֹויִי מַאל אַיְזָן (אוּיךְ רָאָשָׂה אָוָן פָּסָח) כְּדִי צַוְּהָלָפְּן אַנְוִיטִיקְּטָעַ פְּרִינְדַּעַפְּן שְׁעַדְלֶעְעַץ אַוְן סְבִּיבָּה. מִיר האָבָן באַקְּוּמָן אַ דָּאָקְּרָעַ-בְּרִוְיָה פָּאָר דָּעַם.

2. דָּאָס יָאָר זְעַנְעַן אַן וּקְפָּן אַונְדוּזָרְפּרִינְטַן פָּאָרְזִיצְּעָרַפְּרִינְטַן פּוֹן אַונְדוּזָרְפּרִינְדְּרַעַר פָּאָרְאִינְזָן, וּוּלְּכָעָבָן האָבָן לְאַגְּנָעָי אַיְרָן אַגְּנָפְּרִיט גַּעֲטָרִי אָוָן פָּרְכוֹטָבָאָר מִיטַּדָּעַ, נִישְׁתְּגָּרְגָּעָר, אַרְבָּעָט לְטוֹבָת דָּעַם כָּלְ פּוֹן שְׁעַדְלֶעְעַצְּרַעַר יִדְּנָטוֹם סִי בִּי אַונְדוּזָרְפּרִינְדְּרַעַר אַן סִי אַין שְׁוּרְעָר אַבְּיִיחָה פָּאָר אַונְדוּזָרְפּרִינְדְּרַעַר.

3. נאָךְ דִּי שְׁלָוִשִׁים פּוֹן אַונְדוּזָרְפּרִינְטַן פָּאָרְזִיצְּעָרַפְּרִינְטַן, חַבָּר אַלְּיִיךְוּר בְּרִיךְ חַיִּים זַיְל האָבָן מִיר זַיְקְן צְנוּיְרָגְּעָפְּרִיטְרָאָפְּן אָוָן באַשְׁלָאָסְן מִשְׁמִיךְ זַיְן מִיטַּאָנְדוּזָרְפּרִינְטַן טְרָאְדִּיְצְּעָדְנָאָלְעָר אַרְבָּעָט פּוֹן לְאַגְּנָעָי אַרְנוֹן כְּדִי דָּעַר בְּנֵי וּוּס אַיְזָן אַיְפְּגָּעָבוֹשִׁיט גַּעֲוָוָאָרָן פָּאָר דָּעַר פָּאָרְגָּאָנְגָּעָנְעָר צִיטְזַאְל זַיְקְן נִישְׁתְּצַעְפָּלָן אָוָן אַונְדוּזָרְפּרִינְטַן שְׁעַדְלֶעְעַצְּרַעַר קְדוּשִׁים זַיְל זַוְּחָה זַיְקְן צַוְּיָּוָלְעָכָר הַגְּנָזָה.

4. מִיר גַּעַבְּנָן אָפְּ שְׁטָעַנְדִּיקְעָר אַוְיְפְּמָעָרְקָאָמְקִיְּטַן אוּיךְ דָּעַר שְׁעַדְלֶעְעַצְּרַעַר מִצְּבָּה וּוּלְּכָעָבָן גַּעֲפִינְטַן זַיְקְן אוּיפְּנָהָר אַיְפָּנְבָּה אַיְבָּרְהָמָן דָּעַר צְבָּה אַסְפְּעַצְּיִילְרָאָט אוּיךְ אַרְיִינְשְׁטָעָלְן זַיְכּוֹר-לִיכְטָאַיְזָן.

5. דָּעַם 5-טַן מִאי דִ. זַיְל האָט אַונְדוּזָרְפּרִינְדְּרַעַר דָּעַר חַבָּר פּוֹן וְעַד לִיפְּאָרְקִיְּצָרְעַר גַּעֲמָלְדָן אַזְּ דִי מִצְּבָּה אַיְזָן אַ בִּיסְל צְעַשְׁדִּיקְטַן גַּעֲוָוָאָר דָּרְוָנָס. עַד דָּעַם שְׁאָדָן אַזְּ דִי בִּי דָּעַר גַּעֲלָגְּנָהִיט אַיְזָן אַיְבָּרְהָמָן אַיְזָן דָּעַר צְבָּה אַסְפְּעַצְּיִילְרָאָט אוּיךְ אַרְיִינְשְׁטָעָלְן זַיְכּוֹר-לִיכְטָאַיְזָן.

6. דָּעַם 4-טַן מִאי דִ. זַיְל האָט אַונְדוּזָרְפּרִינְדְּרַעַר אַזְּ דִי צְבָּה אַיְזָן דָּעַמְּדָעַנְטַן יִדְּישָׁן הַיְּלָבָּה אַיְזָן פָּאָרְזִיצְּעָרַפְּרִינְטַן דָּעַם שְׁפָרָאָקְן פּוֹלִישָׁ, יִדְּישָׁ אַזְּ עַרְבִּית. עַד האָט אַונְדוּזָרְפּרִינְדְּרַעַר שְׁפָרָאָקְן פּוֹלִישָׁ אַגְּרִיס פּוֹן שְׁעַדְלֶעְעַץ אַיְבָּרְהָמָן טִילְיָן פּוֹן צִיטְזַוְּקָאַסְטְּרָעָטְרָאָט יִזְּכּוֹר, בָּזְקָאַזְּ אַזְּ אַיְזָן פּוֹלִישָׁ. עַד אַגְּגָוּוֹזְיִעְנָעָר פָּוּלִישָׁר סְטוֹדָעָנָט אַיְזָן גַּעֲוּוּנִיְּזַיְעָנָט פָּוּלִישָׁ אַזְּ אַגְּגָוּוֹזְיִעְנָעָר זַיְכּוֹר דִּי שְׁעַדְלֶעְעַצְּרַעַר יִדְּן פָּאָר פָּאָרְנָעָם אַגְּוָאָלִידִיקְעָר טְעַטְּקִיְּטַן פּוֹן דִּי שְׁעַדְלֶעְעַצְּרַעַר יִדְּן פָּאָר.

**בְּנֵי עִירָנוּ, שְׁנָפְטוּרָוּ לְאַחֲרַ שָׁנָת 1981 - יָהִי זָכָרָם בָּרוּךְ
מִיר פָּאָרְאִיבִּיקְּן זַיְעָרָבָּרְגִּיךְ זַיְעָנְגִּיבְּרִיךְ זַיְעָנְגִּילְּבִּיךְ זַיְעָנְגִּילְּבִּיךְ**